

TURINYS

Jungtys Pasaulio lietuvių universitete	2
I. Dačioliënė. Universiteto misija, kintant diasporinei vaizduotei ir tikrovei	5
I. Dačioliënė. Ramutis Kiparskis: „Kaip ir kur galima būtų padėti Lietuvai? Reikia būti universitete“	8
K. Malakauskas. Egidijus Aleksandravičius: „Diasporos vaikai turi matyti išeiviją istorijoje“.	12
I. Dačioliënė. Diasporos profesūros vizitai VDU arba siekis dirbti <i>kavoliškai</i>	15
R. Jaramičius. Taurieji išeivijos mecenatystės pavyzdžiai	18
D. K. Kuzmickaitė. Lietuvių akademinės skautijos istoriją menant	22
Svarbiausios VDU Pasaulio lietuvių universiteto veiklos	26

Viršelio nuotraukoje:
JAV lietuvis Ramutis Kiparskis.
Apie jį skaitykite p. 8
Jono Petronio nuotr.

Jungtys Pasaulio lietuvių universitete

„Tebegyvenu Lietuvoje, nes lietuviška yra mano visa dvasinė aplinka, o fizinė – man ne taip jau svarbi. Juk ar ne abipus Atlanto ta pati saulė šviečia ir raudonai nudažo vakaro padangę!“ –

1978 m. pokalbyje su Liūtu Mockūnu¹ mintimis dalijosi išeivis, literatūros tyrinėtojas, kultūros istorikas ir kritikas Vincas Maciūnas. Tiltą su Lietuva V. Maciūnui, kaip ir daugeliui to laikmečio lietuvių intelektualų egzilyje, atstojo lietuviška literatūra, spauda ir dailė, namuose besisukančios lietuviškos muzikos plokštelės bei, Maciūno atveju, tūkstančiai lietuviškų knygų Pensilvanijos universiteto bibliotekoje.

Su palikta Tėvyne išeivius jungė ir konkretūs darbai: Laisvosios Europos radijo programų kūrimas, lietuviškos spaudos leidyba, prozos ir poezijos kūryba, intelektualinių tekstų rašymas, Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumų organizavimas, Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimas bei daugelis kitų. Šie darbai padėjo pagrindus Lietuvos ir išeivijos mokslo, meno atstovų bei kūrėjų bendrų saitų kūrimui.

Kalbant apie Vytauto Didžiojo universitetą, ryšiai su išeivija atvėrė kelius lietuvių diasporos patirčių ir išminties sklaidai Lietuvoje, Lietuvos profesūros bei studentų stažuotėms ir praktikiams už Lietuvos ribų, diasporos profesūros dėstymo vizitams bei mecenatystės tradicijų įsitvirtinimui universitete; VDU kaip *pasaulio lietuvių universiteto* idėjai. Jau 1989 m. atkuriant VDU „remtasi <...> pasaulio lietuvių universiteto koncepcija, viltasi, kad universitetas ateityje galės tapti Lietuvos ir išeivijos mokslo visuomenę jungiančiu tiltu“, atkreipia dėmesį išeivijos istorijos tyrėja Daiva Dapkutė².

Šiandien VDU Pasaulio lietuvių universitetas (PLU) – tai idėja tapusi universiteto veikla, skirta

pasaulio lietuvių mokslo, kūrybos ir intelektualinės diskusijos puoselėjimui; siekianti telkti aktyvią akademinę lietuvių diasporą, ugdyti intelektualinę pasaulio lietuvių vaizduotę, puoselėti Lietuvos ir diasporos lietuvių bendrabūvį, stiprinant įvairiasluoksnės lietuviškosios tapatybės suvokimą.

Dabar jūs laikote rankose VDU Pasaulio lietuvių universiteto žurnalą „Jungtys“. Šio leidinio tekstuose per Pasaulio lietuvių universiteto veiklų perspektyvą svarstoma, kas jungia diasporą su Lietuva, kaip formuojasi ir kinta diasporinės tautos samprata, kokie lietuviškosios tapatybės pokyčiai matomi diasporoje bei ką turėtume daryti, kad kultūrinė atmintis diasporoje būtų išsaugota.

Apskritojto stalo diskusijoje PLU bendraminčiai aptarė kaip per dešimtmetį pakito diasporos įsivaizdavimas Lietuvoje ir koks turėtų būti universiteto vaidmuo, kintant diasporinei įvaizduotei ir realybei. Pokario emigrantų palikuonis JAV lietuvis Ramutis Kiparskis savo interviu reflektuoja apie skirtingų emigracijos bangų santykį su Lietuva ir lietuviškumu bei savo paties lietuviškumo transformacijas. Egidijus Aleksandravičius dalijasi mintimis apie tai, kaip svarbu matyti išeiviją Lietuvos istorijoje, o užsienio liuanistinėse mokyklose „regzti diasporinės lietuvių tautos istorijos pasakojimą“. Ingridos Dačioliienės mintis apie Vytauto Kavolio profesūrą, skirtą diasporos profesūros vizitams, universiteto siekį dirbti *kavoliškai* ir Gabrieliaus Gedvilos paramą, stiprinant tarpdisciplinines studijas Lietuvoje, pratęsia Ričardo Jaramičiaus įžvalgos išeivijos mecenatystės tema.

¹ Pokalbių akiračiai, sud. Liūtas Mockūnas, Vilnius, 1991, Vaga.

² Daiva Dapkutė, „Padėkite mums pasivyti šiuos laikus“: išeivijos akademinė parama atkurtam Vytauto Didžiojo universitetui. Oikos, 2022, Nr. 2(34), p. 111

2013 m. išleistas pirmasis „Pasaulio lietuvių universiteto“ žurnalas, kurio redaktoriumi tuo metu buvo filosofas, žurnalistas, VDU garbės daktaras Mykolas Drunga. Visą šį dešimtmetį M. Drunga liko ištikimu PLU patarėju bei projektų dalyviu, jungiančiu idėjas, kurios buvo keltos prieš dešimtmetį, su šiandieniniais PLU orientyrais, tad kalbiname M. Drungą apie PLU praeities, dabarties ir ateities žingsnius.

Mielas Mykolai, buvote pirmojo PLU žurnalo, VDU žurnalo „Sesija“ bei VDU laikraščio „Universitas Vytauti Magni“ vyriausiuoju redaktoriumi. Kokį veidą Jums buvo svarbu suteikti šiems leidiniams? Ar jie turėjo sankirtos taškų, persipynimų, panašumų, bendrų vardiklių?

Kelerius metus prieš 1990-uosius ir kelerius metus po jų buvo didžiausių pokyčių Lietuvos istorijoje laikai. Ne tik beveik iš nieko atsikūrė prieš maždaug penkis dešimtmečius sovietinių okupantų uždusintas Vytauto Didžiojo universitetas, bet ir pati Lietuva atgavo politinę laisvę ir valstybinę nepriklausomybę. Visa tai VDU laikraštyje ir paskui žurnale „Sesija“ turėjo deramai atsispindėti, tik aštriai iškilo klausimas – kaip geriausia tai padaryti?

Reikėjo ir atsargiai kurti naują universiteto veidą, ir duoti pasiūlymų naujai besiformuojančiai ir atgyjančiai Lietuvai, nieko be akivaizdaus reikalo neužgaunant, bet ir sąžiningai išsakant teisybę, remiantis pačiais geriausiais neužmigusios išeivijos bei atbundančios Lietuvos pavyzdžiais. Problema buvo ta, kur ir kaip tuos sektinius pavyzdžius atrasti ir nustatyti?

Pirmojo PLU žurnalo viršelio nuotrauka su Vene-suelos

lietuvui atstovavo tą tradiciją, kuri prasidėjo su „Sesija“. Norėjosi dar kartą akcentuoti, kad mes esame tarptautinis universitetas. Kad norime kalbėti lietuviškai visiems, kaip aš vadinu, lituanofilams. Visiems, kurie myli Lietuvą dėl vienos ar kitos priežasties. Buvo siekiama tęsti leidinių tradiciją, kurią, kiek atsimenu, įvedė rektorius Vaškelis.

Antrajam žurnalo numeriui parinkome pavadinimą – „Jungtys“, turėdami omenyje, kad per PLU veiklas nuolat ieškome jungčių, sąsambų, bendrysčių tarp diasporos ir Lietuvos. Kokie, Jūsų nuomone, yra ryškiausi tokių jungčių kūrėjai (žmonės, reiškiniai, leidiniai) Lietuvos ir diasporos akademinėje, intelektualinėje erdvėje?

Geras pavadinimas žurnalui. Nes mes jungiame diasporą su Lietuva ir kartos jungiasi. Ir VDU jungia tarpukario ir šiandienę tradiciją, ką gerai aprašė Kulakauskas. Bet kalbant apie žurnalą, tai naujas leidinys jau turėtų savaip sudėlioti akcentus apie VDU. Verta prisiminti ir „Laisvosios Europos radiją“. Jame yra mūsų istorija. Galima sakyti, kad būtent ten išmokome aktualios žurnalistikos, išmokome atskirti tai, kas svarbu ir ką reikia akcentuoti, nuo to, kas praeina su dienos įvykiais ir neturi išliekamosios vertės. „Laisvosios Europos radijuje“ dirbo žurnalistai ir dėstytojai ne tik iš VDU, bet ir iš Mykolo Romerio, Vilniaus ir kitų universitetų. Mes sudarėme tokią kompaniją, kurioje tikrai jungėsi diasporos ir Lietuvos atstovai.

Kokias savybes turėtų turėti šiandieniniai jungčių kūrėjai, kalbant apie diasporinės tautos vaizduotės kūrimą?

Norint kurti diasporinės tautos vaizduotę, reikia būti tokiems (ar į juos panašiems) kaip Leonidas Donskis, Egidijus Aleksandravičius, Antanas Kulakauskas ir geriausi jų studentai – į šį platų klausimą tik toks gali būti trumpas atsakymas.

Prieš dešimtmetį, pirmajame PLU žurnale, jo redaktorius įvardijo tris VDU kaip pasaulio lietuvių

Mykolas Drunga pirmojo PLU žurnalo pristatyme



universiteto raidos etapus. Anot M. Drungos pirmasis etapas apima Lietuvos universiteto (vėliau – VDU) gyvavimo laikotarpį, antrąjį etapą nusako universiteto tradicijos tęsa išeivijoje, VDU profesūrai pasitraukus į Vakarų, o trečiasis prasidėjo atkūrus Vytauto Didžiojo universitetą. Pastarojo etapo tikslai (siekis palaikyti ryšius su senąja diaspora ir parodyti užsienio lietuviams, kad jie reikalingi Lietuvai) prisimenami šiame žurnale publikuojamoje PLU apskritojo stalo diskusijoje.

Tais 2013 m. M. Drunga svarstė: „Pasauliui vis sparčiau keičiantis, koks galėtų būti ketvirtasis PLU gyvavimo etapas?“. Nežinia, ar tikėjome, kad pasaulis taip smarkiai pasikeis: kad Lietuva iš migrantų siunčiančios taps migrantus priimančia šalimi, kad santykis su lietuvių diaspora bus permąstytas, tiek stiprinant dėmesį lituanistiniam švietimui, tiek kalbant apie gimimų įgytos pilietybės išsaugojimą; kad vėl bus stipriau atsigręžta į filantropijos praktikas, kurios, kaip ir mecenatystės tradicijos, buvo ryškūs pirmosios Lietuvos Respublikos visuomenės ir

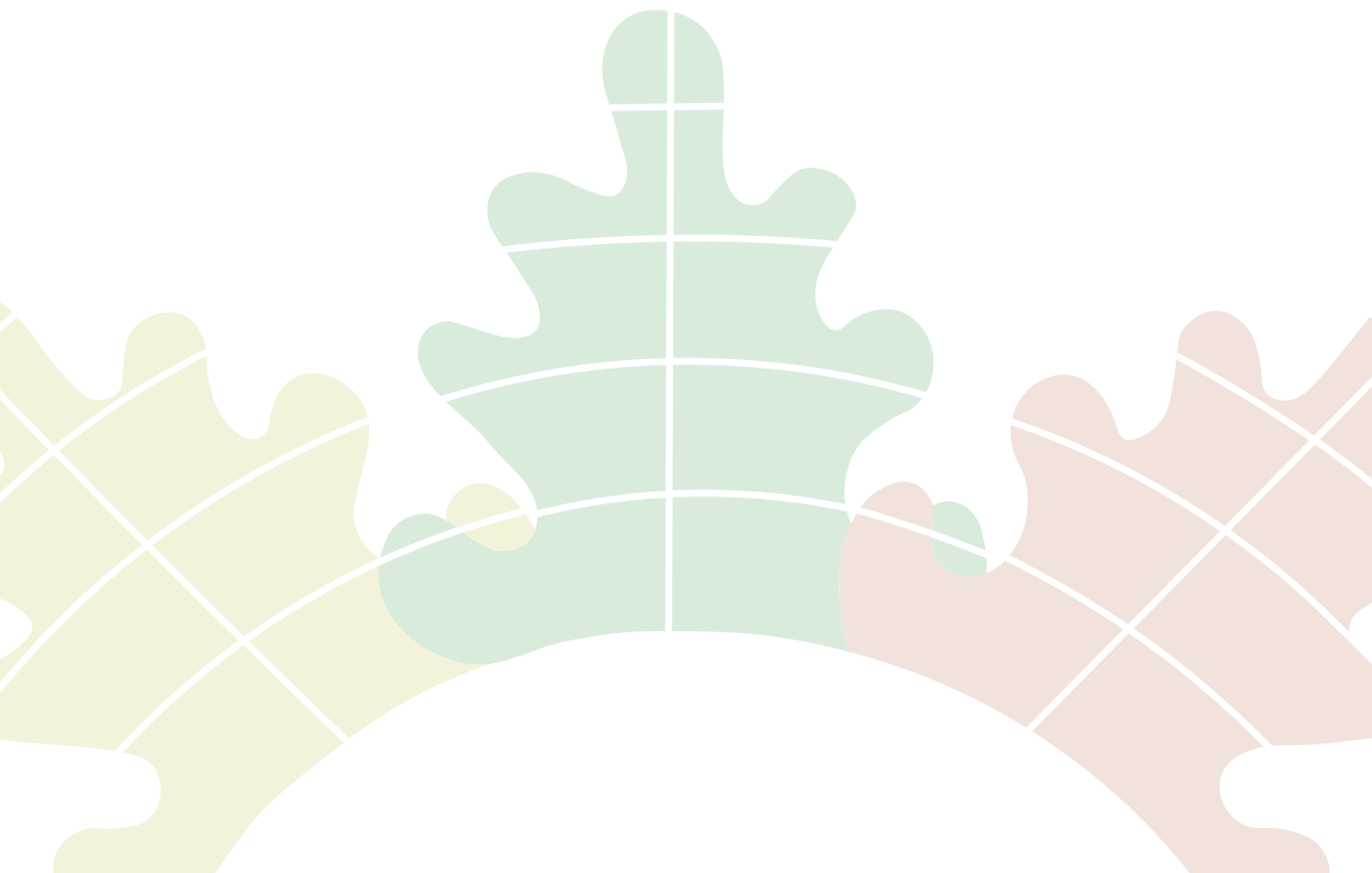
senosios lietuvių diasporos bruožai; kad taip stipriai bus atpažinti naujosios lietuvių diasporos jungčių su Lietuva poreikiai ir tuo pačiu į mūsų akiratį įsiverš naujųjų diasporų Lietuvoje realybė.

Atsispiriant nuo M. Drungos minties, keliame klausimą sau, VDU bendruomenei ir visiems šio žurnalo skaitytojams – ne kokį etapą šiuo metu išgyvena Pasaulio lietuvių universitetas ir kas laukia ateityje, bet ką visi šie pokyčiai reiškia lietuviams kaip diasporinei tautai ir universitetui, vadinančiam save Pasaulio lietuvių universitetu, bei kokiems darbams turėtume ruoštis?

Galbūt „Jungčių“ tekstai padės priartėti prie atsakymų, sužadins apmąstymus, sujungs bendrą veiklą.

To ir linkime.

VDU Pasaulio lietuvių universiteto
žurnalo „Jungtys“ redaktorės
Ingrida Dačioliienė ir Gerda Pilipaitytė



Universiteto misija, kintant diasporinei vaizduotei ir tikrovei

Ingrida Dačioliienė



Siekiant įprasminti VDU Pasaulio lietuvių universiteto (PLU) veiklos dešimtmečio sukaktį, balandžio 26 d. Kaune, Prezidento Valdo Adamkaus bibliotekoje-muziejuje, susirinko glaudžiai su PLU veiklomis susiję akademikai.

Sukaktis tapo proga apsvarstyti, kaip per dešimtmetį pakito lietuvių diasporos įsivaizdavimas, mūsų patirtys, Lietuvai virstant migrantus priimančia šalimi, ir kur turėtume kreipti žvilgsnį ateityje.

Diskusijoje dalyvavo: VDU istorikas prof. Egidijus Aleksandravičius, VDU rektorius prof. Juozas Augutis, Tautinių mažumų departamento direktorė dr. Vida Montvydaitė, politologas dr. Darius Udrys, VDU komunikacijos prorektorė dr. Vilma Bijeikienė, istorikas, VDU humanitarinių mokslų fakulteto prodekanas doc. dr. Giedrius Janauskas, filologė, VDU Humanitarinių mokslų fakulteto dekanė doc. dr. Rūta Eidukevičienė, Norvegijos mokslo ir technologijos universiteto prof. Gediminas Karoblis, literatūrologas dr. Ramūnas Čičelis, PLU komandos nariai Kostas Malakauskas ir dr. Ingrida Dačioliienė.

PASAULIO LIETUVIŲ UNIVERSITETO MISIJOS GENEZĖ IR ŠIANDIENA

Ingrida DAČIOLIENĖ: Šiandien čia susibūrė prisidėjusieji prie Pasaulio lietuvių universiteto kūrimo ir vėlesnių veiklų. Kokių tikslų PLU siekė veiklos pradžioje ir kas pasikeitė per pastarąjį dešimtmetį?

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS: Pačioje pradžioje keliaudavome į organizacinius centrus senojoje diasporoje. Vylėmės palaikyti ryšius su tenykšte jaunuomene arba tais, kurie jau turi daug patirties ir galėtų čia dėstyti, keistis patirtimis. Lūkesčių ir idėjų buvo virš mūsų galvų ir galimybių.

Vida MONTVYDAITĖ: Prieš 10 metų norėjome parodyti užsienio lietuviams, kad jie reikalingi Lietuvai ir tuo pačiu parodyti, kad tie, kurie išvažiavo, nėra išdavikai, nes tuo metu vis dar vyko rimtos diskusijos apie išvykusiųjų vertinimą. Tada universitetas parodė didelį geranoriškumą, tai matėsi ir iš universiteto žmonių. Tokia buvo pradžia, o dabar situacija tikriausiai labai pasikeitusi. Negaliu to vertinti, nes dabar dirbu su išeivija veidrodiniame formate – su kitataučiais Lietuvoje.

Juozas AUGUTIS: Bendraujant su senąja diaspora buvo galima tikėtis, kad Pasaulio lietuvių universiteto idėja paskatins jaunuomenę atrasti mūsų universitetą, atvažiuoti vieną kitą

profesorių. Ir visa tai iš dalies vyko – ir Santaros-Šviesos susitikimai, ir Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumai.

Dabar, matyt, jau išsekusios galimybės pasiekti ir pritraukti senąją diasporą, bet Pasaulio lietuvių universiteto idėja ir aktualumas, mano supratimu, yra dar labiau iškilęs. Dabar Lietuvoje turime be galo prastą demografinę situaciją su jaunimu. Beveik milijonas mūsų žmonių ir daugiausiai jauni, nebėra ta išeivija, kuri buvo. Sakyčiau, kad, išnaudojant visą tą patirtį, kuri buvo sukaupta, reikia gręžtis į naująją diasporą ir teikti jai pagalbą. Šioje vietoje Pasaulio lietuvių universitetas gali suvaidinti labai svarbų vaidmenį.

Gediminas KAROBLIS: Žvelgiant iš Norvegijos perspektyvos, didžiosios lietuvių migracijos bangos į Norvegiją vaikai dar yra paaugliai. Kas riša juos su Lietuva, jei jų tėvai šių ryšių vengia? Tėvai traukėsi į Norvegiją turėdami skausmingą ryšį su Lietuva, dėl to, manau, vienintelis vaikų ryšys su Lietuva – seneliai. Tėvų nepasieksime, bet seneliai galėtų motyvuoti vaikus atvažiuoti į Lietuvą, mokytis lietuvių kalbos.

Kadangi ryšiai su Lietuva, lojalumu šaliai – sunkūs, žmonės labiau save suvokia kaip anykštėnus, alytiškius, kauniečius – labiau reiškiasi lokali tapatybė. Tame galėtų būti kažkas patrauklaus ir čia universitetas galėtų tapti organizuojančia jėga.

BESIKEIČIANTI DIASPORINĖS TAUTOS SAMPRATA

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS: Man atrodo, kad per pastarąjį dešimtmetį diasporiškumo pavidalas stipriai pasikeitė. Tai nebėra kažkokia problema. Regis artėjame prie kažko panašaus į olandiškąją diasporos suvokimą. Jie sakydavo, kad 18 milijonų gyvena šalyje ir maždaug dar tiek – užsienyje, bet Olandija neturi diasporos. Esu vienas iš tų, kuris tą diasporinės tautos vaizdinį yra akcentavęs, bet dabar galiu sakyti, kad šis vaizdinys kažkiek kinta – natūralėja, švelnėja. Jis nebeištariamas su sensacija.

Toje milžiniškoje lietuvių pasaulio erdvėje Pasaulio lietuvių universitetas yra kuklus žaidėjas, kuris vis tiek turi siekiamybę koncentruoti dėmesį į pačią temą. Gal netgi kažkada

leistume sau pamąstyti, kad bent jau nuotoline forma vėl galėtų rasti pasaulio lietuvių tapybės magistrinę programą, kuri galėtų trukti ilgiau nei dvejus metus ir leistų gilintis į pačios diasporos sąmoningumo temą.

Giedrius JANAUSKAS: Svarbu suprasti, kad iš siunčiančios šalies mes tampame priimančia, tačiau dar nesame to drąsiai reflektavę. Tai, ką Šapoka su kompanija padarė 1936 m., ir ko mes iki dabar negalime padaryti – kad istorijos vadovėliuose atsirastų persipynimai, parodantys, ką reiškia būti diaspora už Lietuvos ribų ir ką reiškia būti diaspora Lietuvoje.

SANTYKIS SU KITOMIS DIASPOROMIS LIETUVOJE IR NAUJI IŠŠŪKIAI

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS: Dar galima kalbėti apie kelis dalykus, kurie yra nauji ir dar neapmąstyti. Viena vertus, į mūsų Pasaulio lietuvių universiteto rūpesčio erdvę dar nesame įjungę naujųjų diasporų Lietuvoje – visų naujųjų karo pabėgėlių ukrainiečių, baltarusių. Nežinia, kiek jie čia įsijungtų, bet turėtų būti turimi omenyje.

Kita vertus, Lietuvoje jau turime ir kitų didelių, Lietuvai artimų bendruomenių. Įsivaizduokite, vien Kaune šiuo metu gyvena apie šimtas venesueliečių su lietuvišku sentimentu. Ta banga, kuri prieš šimtą ir daugiau metų emigravo į Pietų Ameriką, dabar, žlungant valstybėms, sugrįžta. Tai yra tendencijos, kurių anksčiau nebuvo.

Sakyčiau, jeigu anksčiau pasaulio lietuvių bendruomenei knietėjo veiksmai, kurie gaivintų Pietų Amerikos lietuvių, dabar tai ir mūsų žvilgsnių turėtų sulaukti. Turėtumėm žvelgti ir į kitus po Pietų Kryžiumi esančius kraštus, kurie nebepasipildo naujais išeiviais iš Lietuvos: Australija, Naujoji Zelandija, taip pat Pietų Afrika, kurios lietuviškumo vis dar nesame integravę.

Vilma BIJEIKIENĖ: Vien šiandien universitete studijuoja per 300 ukrainiečių, su didelėmis pastangomis mes stengiamės juos integruoti. Taip pat yra ir su baltarusių studentais.

Vida MONTVYDAITĖ: Lietuvoje gyvena virš šimto tautų žmonių. Vien paskutinių metų imigrantai, karo pabėgėliai, kurių yra apie 160 tūkstančių,

neturėtų būti pilka masė. Jie sako, kad nori kažkur susirinkti, bendrauti ir mes galėtume padėti, tarpininkauti. Visai neseniai teko kalbėtis su prieglobsčio prašytojais iš Afrikos, kurie turi aukštąjį išsilavinimą. Prie arbatos jų paklausiau: kaip jūs ruošiatės čia integruotis? Jie atsakė, kad Lietuvoje yra didžiulė gąsdinimo kultūra – kažkas jiems nuolat kartoja, kad jų čia greitai nebus, kad jie čia nereikalingi. O mums kaip tik reikia klausti, kaip jie įsivaizduoja Lietuvą, kaip savo gyvenamąją šalį. Manau, tokius klausimus ir universiteto bendruomenė galėtų kelti.

Gediminas KAROBLIS: Labai pritariu veidrodiniam principui. Žiūrėdami, kaip elgiamės su čia gyvenančiais kitataučiais, galime daug pasimokyti.

Juozas AUGUTIS: Lietuva kiekvienais metais išduoda 35 tūkst. vizų trečiųjų šalių darbininkams atsivežti. Tuo tarpu lietuvių per metus gimsta 22–23 tūkst. Kaip mes bekalbėtume, Lietuva neišvengiamai bus užpildyta kitakalbais ir kitataučiais. Čia turėtų būti viena iš universiteto misijų – stengtis, kad tas procesas kaip nors būtų valdomas. Viskas gerai, kad atvažiuoja žmogus į Lietuvą ir nori čia gyventi, svarbu, kad jis norėtų integruotis. Dėl šios priežasties valstybė turėtų kreipti pastangas į studentiško amžiaus imigrantų pritraukimą, nes per universitetą praėjęs žmogus pramoksta kalbą, įgauna išsilavinimą ir įsilieja.

Darius UDRYS: Aš bijau, kad mes kaip lietuviai vis dar kartojame savo istorinę klaidą manydami, jog mes viską suprantame apie savo tapatybę. Kaip ir tais Didžiosios Kunigaikštystės laikais, kai visus priėmėm ir globojom, o vėliau patys kažkur ištūpome. Mūsų pačių sparčiai mažėja. Jeigu mes neintegruosime šitos bangos, mes prarasime šitą šalį. Lygiai taip pat kaip mes Amerikoje praradome lietuviškas parapijas. Nustojo žmonės vaikščioti į pamaldas, išsikraustė iš tų rajonų, nes priemiesčiuose gyventi gražiau. Atsikraustė kita imigrantų banga ir laipsniškai tas parapijas perėmė. Mes turime savęs paklausti: ar mums tikrai Lietuva tokia svarbi, kaip kad sakome? Jeigu taip, geriau susigriebkime, nes mes ištūpsime.

Ramutis Kiparskis: „Kaip ir kur galima būtų padėti Lietuvai? Reikia būti universitete“

Ingrida Dačioliene

Jungtinėse Amerikos Valstijose gimęs ir augęs lietuvių kilmės mokslininkas Ramutis Kiparskis šiuo metu dirba Vytauto Didžiojo universitete, Gamtos mokslų fakultete.

Gamtos mokslų srityje daktaro laipsnį įgijęs tyrėjas iligus metus kaupė patirtį įvairiausiose JAV mokslo institucijose ir nuolat gyveno mintimi, kad kada nors savo žinias atneš ir į Lietuvą.

Lietuvos universitetą (vėliau – VDU) baigę Ramučio seneliai, ypač močiutė, nuo pat vaikystės diegė mintį, kad būtina siekti universitetinio išsimoksinimo. Šis požiūris, šeimos istorijų pasakojimai ir senelių perduotas nostalgiškas Lietuvos ilgesys ilgainiui suformavo aiškią gyvenimo kryptį – gyventi Lietuvoje, duoti Lietuvai tai, ko jai labiausiai reikia, ir įprasminti save universitetinėje erdvėje.

Ramuti, esate mokslininkas, tyrėjas. Miškų biogeochemijos mokslų daktaro laipsnį įgijote Purdue universitete, tęsėte darbą aplinkos chemijos srityje Kalifornijoje, o dabar gyvenate Vilniuje, dirbate Kaune, Vytauto Didžiojo universitete. Ne vienam žmogui



Pokalbis su Ramučiu Kiparskiu

Lietuvoje tikriausiai pakyla antakiai išgirdus, kad išmainėte įsibėgėjusią karjerą JAV į darbo paieškas Lietuvoje. Kas paskatino ryžtis tokiam sprendimui?

Visada norėjau pajauti gyvenimą taip, kaip jį jaučia lietuviai, dėl to nuo jaunumės buvau pasiryžęs gyventi Lietuvoje.

Visgi, per mano prosenelį, močiutę ir jos brolius man buvo įskiepytas įsitikinimas, kad mokslas yra svarbiausia, tad nors ir norėjau vykti į Lietuvą kuo anksčiau, pirmiausiai norėjau įstoti į vieną iš geriausių universitetų JAV ir įgyti specialybę. Taigi, į Lietuvą ėmiau reguliariai važinėti nuo 2005 m., kai įgijau daktaro laipsnį. Tada pradėjau ieškoti galimybių, megzti pažintis, kad galėčiau čia atvykti visam laikui.

Mano tikslas buvo atvykti ir būti čia, Lietuvoje. Kaip žmogui. Tai buvo net svarbiau nei atvažiuoti čia kaip tyrėjui ir dirbti aplinkos chemijos lauke. Žinoma, tai taip pat buvo svarbu – suprasti, kaip aš galiu panaudoti savo išsilavinimą, įgytą JAV, kaip jis galėtų praversti čia. Nebūtinai kažką drastiškai keičiant, tiesiog kur nors prisidėti. Žinoma, gamtos moksluose, švietimo srityje universitete.

Visam laikui į Lietuvą atvykau iškart po pandemijos, tiesiog kaip imigrantas su naujai įgyta Lietuvos pilietybe. Neturėjau nei oficialaus pakvietimo, nei manęs laukiančių oficialių pareigų, todėl tiesiog beldžiau į duris. Lietuviai nežinojo, ką su manimi daryti, buvo nustebę ir nesuprato, kaip aš galėjau išvykti iš JAV, ypač iš Kalifornijos universiteto, nes jie nežinojo, kad su savimi vežiausi savo praeitį, savo istoriją.

Kokia yra Jūsų istorija? Kaip ji Jus vedė iki universiteto Lietuvoje?

Mano tėvas Kuno Kiparskis gimė Rygoje, Latvijoje, o mama, Nijolė Bartuškaitė – Lietuvoje. Beveik visi giminių susibūrimai būdavo su mano mamos šeima, todėl pasakojimai apie Lietuvą ir lietuviškasis paveldas buvo labai svarbūs mano auklėjime. Augau su lietuviškomis dainomis ir šokiais.

Mano senelė iš mamos pusės Aldona Veitaitė susipažino ir susituokė su mano seneliu Vincu Bartuška Kaune, kai studijavo mediciną Lietuvos universitete, ir aktyviai reiškėsi studentų

organizacijose, viena jų – Neo-Lithuania. Tai buvo praėjusio amžiaus trečiojo dešimtmečio pabaiga. Mano senelė visada kalbėdavo apie išsilavinimo prasmę, o jos prisiminimai apie studijų metus buvo patys geriausi. Būdamas vaikas aš ją mačiau tik kaip močiutę ir nieko apie tai nežinojau. Jos ryšys su universitetu, vėliau gavusiu Vytauto Didžiojo vardą, ir tai, kuo ji domėjosi, liudijo, kad universitetas yra ta vieta, kurios turi siekti. Ji man sakydavo, kad turiu tapti arba gydytoju, arba teisininku, arba inžinieriumi. Jos šeima jai įdiegė, jog reikia mokytis ko nors naudingo ir praktiško. Visgi, įstojęs į universitetą pasirinkau gamtos mokslus, tad pilnai jos patarimų nesilaikiau.

Mano senelė puoselėjo mintį, kuri vėliau buvo perduota man ir mano broliams – padėti Lietuvai, bendradarbiauti su ja. O kur ir kaip galima būtų padėti Lietuvai? Reikia būti universitete. Esam praleidę nemažai valandų kalbėdamiesi su močiute apie tai, kokia galėtų būti mūsų ateitis. Tada ji vis primygtinai primindavo, kaip svarbu mokytis ir studijuoti.

Jos tėvas Matas Veitas buvo veterinarijos gydytojas, kuris jautė aistrą mokslui, Lietuvos valstybės kūrimui ir kalbai. Šia dvasia gyveno ir mano senelė bei kiti jos palikuonys. Visiems, kurie buvo su juo susiję, o nemaža dalis jų vėliau buvo išvietinti¹ ar pabėgo, išsilavinimas tapo aukščiausiu prioritetu. Pavyzdžiui, kai mano senelės broliai atvyko į JAV, jie siekė studijų geriausiuose universitetuose ir palaikė Lietuvą per atstumą.

O kaip senelio iš motinos pusės istorija prisidėjo prie jūsų atvykimo, gal reikėtų sakyti, sugrįžimo į Lietuvą?

Palyginus su mano senele, kuri buvo veterinarijos gydytojo dukra, mano senelis kilęs iš labai vargingos šeimos. Tai buvo carinis laikotarpis Lietuvoje. Tuomet senelio tėvai gyveno mažame Dzūkijos kaimelyje šalia sienos. Iš ten išvyko, kai jo tėvą užverbavo angliakasybos industrija Škotijoje. Mano seneliui tada buvo maždaug vieneri.

Pagrindinė priežastis, kodėl mano senelis po 19 metų sugrįžo iš Škotijos, buvo ta, kad jis

¹ angl. k. displaced.



Lietuvos futbolo rinktinė Paryžiuje, 1924 m., Vincas Bartuška – antras iš dešinės.

R. Kiparskio asmeninio archyvo nuotrauka

norėjo gyventi Lietuvoje, tapti valstybės kūrimosi dalimi. Jį labai įkvėpė jo jaunystės metų įvykiai – airių sukilimas, modernių tautų aušra, tad jis norėjo būti to dalimi ir grįžti į Lietuvą.

Sugrįžęs jis iš karto nestojo į universitetą, pradėjo mokytis kariuomenės mokykloje Aleksote. Dėl savo daugybės talentų ir anglų kalbos įgūdžių mano senelis greitai tapo karininku, taip pat buvo vienas iš nacionalinės futbolo rinktinės žvaigždžių. 1926 m. jis tarnavo kaip

ministro pirmininko Augustino Voldemaro adjutantas, tačiau pareigas prarado, Smetonai perėmus valdžią. Tada tvirtai apsisprendė siekti diplomatinės karjeros arba valstybės tarnybos ir pradėjo studijuoti Vytauto Didžiojo universitete. Jo baigiamojo darbo tema buvo „Lietuvos ekonominė politika ir lietuvių tautos raida“.

Šios istorijos buvo su manimi visą mano vaikystę. Kadangi mano mama savo vaikystės pradžią praleido Lietuvoje, mes visi nuolat

prisimindavome šiuos pasakojimus. Lietuva vis dar buvo okupuota ir mes vis galvodavome, kaip ir kada galėsime sugrįžti namo.

Tai, kuo tada gyvenome, buvo fotografijos, nes mano senelė sugebėjo parsivežti visas jos studijų dienas VDU menančias nuotraukas iš Kauno. Taigi, mes vartydavome tuos albumus ir kalbėdavome apie kiekvieną vietą ir kiekvieną žmogų fotografijose – apie tai, kas jiems nutiko, dažniausiai jų likimai būdavo tragiški.

Užaugote lietuviškoje šeimoje, iš senelių ir tėvų paveldėjote tai, ką ir dauguma DP² kartos palikuonių – nenumaldomą norą grįžti į Lietuvą ir jai dirbti. Koks Jūsų santykis su lietuvių dabar? Kaip jis keitėsi per visą tą laiką, kai siekėte pažinti Lietuvą, kūrėte planus grįžimui?

Mano lietuviybės suvokimas pakankamai daug keitėsi. Mano senelių ir tėvų požiūris į lietuviybę labai skyrėsi nuo šiandienos lietuvių, tad norėjau pažinti Lietuvius gyvenančius Lietuvoje, tokius, kokie jie yra, suprasti jų patirtis. Visgi, mane nustebino tie lietuviai, kurie vyko į JAV Lietuvai tapus nepriklausoma, nes aš buvau nusiteikęs ten sugrįžti, o visi tie žmonės važiavo iš jos dėl geresnių galimybių.

Bandant tai suvokti, pastaruosius 30 metų manyje vyko didžiulis vidinis dialogas, o suprasti padėjo su naujaisiais atvykėliais užmegztos draugystės. Tada buvo daug nelingvų pokalbių su tais lietuviais draugais, kurie buvo gimę sovietmečiu. Aš jiems vis sakydavau, kad žmogus turi sugrįžti namo, kad galėtų padėti, tačiau jų požiūris buvo labai praktiškas, o mano, be jokios abejonės, idealistinis.

Mano pirminį lietuviybės suvokimą buvo susiformavę mitinės Lietuvos vaizdiniai, lietuviškasis folkloras, mano senelių istorijos, meilė Lietuvai, bet ne tokie praktiniai dalykai kaip pragyvenimas ar okupacijos patirtys, žmonių patirtos tuo metu, kai aš patogiausiai gyvenau ir tobulėjau JAV.

Kai atvažiavau gyventi į Lietuvą, į mane buvo žiūrima kaip į idealistą, kaip į tokį, kuris vis dar gyvena tarpukario idealizmu. Kas iš tiesų, manau, yra labai reikalinga. Tuo metu, kai mano senelis, jau būdamas jaunuoliu, po Pirmojo

pasaulinio karo sugrįžo į Lietuvą, daugybė diasporos lietuvių grįždavo padėti kurti valstybę. Tada buvo daug optimizmo. Dabar žmonės neturi to jausmo, kad gali kažką pakeisti. Pirmiausia, jie nori ir turi padėti sau, turi sukurti gerovę savo šeimoms, susikurti galimybes kad ir kur pasaulyje tai bebūtų. Šiuo požiūriu šiandieniniai lietuviai, išvykę iš Lietuvos po 1990-tųjų, labai skiriasi nuo tos diasporos, kuri išeivijoje atsidūrė prieš pirmąją Lietuvos nepriklausomybę.

Aš esu DP kartos palikuonis, bandantis perkurti savyje savo lietuviybės versiją. Išmokau suderinti abu požiūrius: kaip formuoti save kaip lietuvį, išlaikant tas žinias su kuriomis gimiau ir užaugau, bet taip pat priimti dabartinio gyvenimo Lietuvoje realybę, jos naujausią istoriją. Man tai buvo tikrai džiugi akimirka, kai atvykau ir apsigyvenau Lietuvoje, tokioje, kokia ji yra, su visais jai tenkančiais dabartiniais išbandymais.

² II pasaulinio karo pabėgėliai, angl. k. *displaced persons*.

Egidijus Aleksandravičius: „Diasporos vaikai turi matyti išeiviją istorijoje”

Kostas Malakauskas

Lietuvių kaip diasporinės tautos vaizdinys vis dar susiduria su iššūkiais. Žinome akivaizdų faktą, kad ženkli tautos dalis gyvena už savo tėvynės ribų, tačiau kartu peršasi įspūdis, kad buvome, o gal dar ir esame linkę ignoruoti šią realiją.

Tai verčia kryptingai svarstyti, koku būdu galime prisiliesti prie svarbiausių, Lietuvos ir pasaulio lietuvių liečiančių klausimų? Ar mums, siekiantiems vieniems kitus suprasti, reikalingas bendras jungiantis pasakojimas, ar visgi perspektyvesnis yra skirtingų pasakojimų kūrimo kelias? Kaip šį pasakojimą perduoti diasporos ir Lietuvos vaikams?

Apie tai kalbamės su ne vieną dešimtmetį lietuvių išeivijos temas tyrinėjančiu Vytauto Didžiojo universiteto profesoriumi, istoriku Egidijumi Aleksandravičiumi.

Profesoriau, kaip turėtume pasakoti lietuvių migracijos istoriją, kad ji būtų suprasta tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų gyvenantiems tautiečiams?

Reikia išmanyti ir naujos imigracijos vietas, ir kilmės šalies istoriją, tapatumus ir kalbėti suvokiant, kad ten vaikai ir jaunuomenė bręsta abiejų tapatybių rėmuose. Česlovas Milošas būtų sakęs, kad jeigu nori suprasti Lietuvos ar Lenkijos santykius, ar visos tos senosios valstybės istoriją, turi studijuoti škotų istoriją ir šį bei tą suprasti. Lygiai taip pat gali sakyti, kad kai studijuoji airių, škotų ar kitų tautų istorijas, jų diasporas, staiga gali suprasti, kodėl mes tokie buvom. Taip pat turėtume nustoti sakyti „Eureka“ kam nors kalbant apie Madagaskarą, apie „Nova Lituania“ ar dar

ką nors. Daugelis Europos tautų panašiais keliais vaikščiojo ir kūrė savo alternatyvines tėvynes.

Kitaip sakant, kai visa tai supranti, matai, kad mes esame normalūs žmonės, tik mums reikia mūsų pasakojimų. Bandant atsakyti į klausimą, ar mes turime galvoti apie bendrąjį naratyvą, ar apie skirtingus edukacinių priemonių paketus, kurie būtų naudingi mokytojams dirbant tiek mūsų hipersuvalstybintoje sistemoje, tiek laisvose lituanistinėse mokyklose, kurioms niekas iš viršaus negali nieko nurodyti – atsakymas yra prieštaringas. Tačiau galimas ir kompromisinis atsakymas – reikalinga ir viena, ir kita tik skirtinguose lygmenyse. Akivaizdu, kad kažkur turėtų plevinti vienas bendras naratyvas, kurį vienodai galėtų suprasti ir interpretuoti tiek Lietuvoje, tiek svetur subrendę intelektualiai pajėgūs žmonės. Jeigu mes nekursime bendrojo naratyvo, tai mūsų bendrybės irgi negalės būti apčiuoptos.

Ar lituanistinės mokyklos gali atlikti šią misiją – puoselėti ir formuoti bendrąjį naratyvą, pasaulio lietuvių istorijos suvokimą?

Pirmiausia noriu pabrėžti, kad man lituanistinis ugdymas nėra tik lingvistinis tapatybės klotas. Tai nėra tik lietuvių kalbos pradžiamokslio palaikymas. Man lituanistinis ugdymas yra visas kokteilis sudėtinių dalių, kurios lietuviškumą padaro patvarų, kurios apibrėžia tapatybės svarbiausius bruožus.

Atmintis ir istorija yra ne mažiau svarbi nei kalba. Mano galva, kalba pasitraukia pirmoji, o atmintis gali pasilikti net tada, kai kalbos nebėra. Aš tada linkęs sakyti, kad tos atminties nešiojas yra toks pat lietuvis kaip ir aš. Nepaisant to, kad aš kalbu lietuviškai ir žemaitiškai su pertraukomis, jis yra toks pat kaip aš. Kalba – šventas dalykas, bet mes žinome, kokia yra realybė. Jeigu kalbos nėra, iš karto visą atsakomybės svorį turime perkelti atminčiai ir istorijai.

Jei Lietuvos istorijos pasakojimas, kuris mūsų vidurinėse mokyklose yra kultivuojamas, sumažinta versija bus perkeltas į diasporos mokyklas, mes galime turėti vieną labai paradoksalią efektą. Pasižiūrėkite į tas programas – ten išeivijos nėra. Lietuvos istorija mokiniams dėstoma praktiškai be diasporinės dimensijos. Man atrodo, kad tai ne tik nuodėminga, tai bukai nusikalstama. Mes esame daugiausiai emigruojanti tauta, kuri nepasakoja savo istorijos susietai su emigracija. Jei

norime, kad vaikai išeivijoje savo kultūrinės atmintis ir praeitis galėtų įprasminti, jie turi matyti išeiviją istorijoje. Sakyčiau, kad būtina lituanistinėse mokyklose regėti diasporinės lietuvių tautos istorijos pasakojimą. Naratyvas turi būti šiek tiek kitaip pakreiptas ir medžiagos tam yra į valias.

Nors diasporos vaikams svarbu matyti išeiviją Lietuvos istorijoje, bet tikriausiai ne mažiau svarbu padėti jiems išeivijos istorijoje atpažinti ir save. Kaip galėtume priartinti vaikus prie tokios perspektyvos?

Mes turime iš paskutiniųjų gundyti tuos lituanistinių mokyklų vaikus, kurie šeštadieniais vietoj to, kad žaistų su kaimynais gatvėje, važiuoja su tėvais į mokyklas, kurti savo pačių mažuosius pasakojimus. Kviesti juos tyrinėti, atsiminti, užsirašinėti. Kai kurių pažangių šalių švietimo



Egidijus Aleksandravičius

programose ši priemonė yra įgyvendinta. Deja – ne Lietuvoje. Mažasis pasakojimas pas mus taip ir nepajudėjo iš vietos, bet išeivijoje vaikas turi bandyti pats sau kaip nors su draugų, tėvų, mokytojų pagalba atsakinėti į klausimą „kaip mes čia atsidūrėme?“. Net jeigu aš čia gimiau, kaip atsidūrė mano tėvai? Manau, kad pedagogine prasme tai yra visiškai logiškas uždavinys ir jis yra pasiekiamas.

Mano įsitikinimu tam yra pagrindas: nuo sąmoningai parašytų knygų, tokių kaip „Karklo diegas“, iki grožinės literatūros kūrinių, kurie ir lietuviškai, ir angliškai galėtų tą pasakojimą perteikinti. Pradedant Kazio Almeno pirmuoju istoriniu nuotykių romanu „Upė į rytus, upė į šiaurę“, baigiant „Skomanto“ lietuviškų istorinių apysakų vertimais į anglų kalbą. Kas ten atsiskleidžia mūsų pedagogikoje tikrai dar nėra išnaudota.

Esu įsitikinęs ir ne pirmą kartą įrodinėju, kad kai mes žiūrime į tų vaikų išsilavinimą iš lituanistinės mokyklos mokytojų pozicijų, žūtbut reikia matyti tai imigracinės šalies švietimo sistemos ir turinio kontekste. Mūsų lietuviškumo pasakojimai ir ugdymas turi sugyventi su tos šalies pilietinio lojalumo, tos šalies istorijos, meilės jai dalykais. Tokį lietuviškumą mes turime ugdyti, mūsų diaspora tai yra dariusi šimtmečiais. Mes galime ugdyti žmogų, kuris yra pats geriausias lietuvis ir pats geriausias amerikietis dėl to, kad yra lietuvis. Mažai pavyzdžių? Galima pradėti nuo Adamkaus biografijos. Kitaip sakant, mes turime parodyti jaunam žmogui, kad mūsų lietuviškumas net ir šitomis nuotolinių santykių miglos sąlygomis negali trukdyti būti pačiu sėkmingiausiu žmogumi. Nieko nėra svarbiau nei išvažiavusiems, nei ten gimusiems, nei čia gyvenantiems, nes tai jų pačių laimė.



Diasporos profesūros vizitai VDU arba siekis dirbti *kavoliškai*

Ingrida Dačioliienė

2021 m. pabaigoje likimas bendriems tikslams suvedė VDU Pasaulio lietuvių universitetą su Sietle (JAV) gyvenančiu, devintą dešimtį einančiu DP¹ kartos lietuviu Gabrieliumi Gedvila.

Iš vienos pusės, G. Gedvilą galima pažinti kaip teisininką, aktyvų lietuvių išeivijos veikėją, *Santaros-Šviesos* sambūrio dalyvį bei prezidento Valdo Adamkaus bičiulį. Jis taip pat pažįstamas kaip gamtosauginės Prezidento Valdo Adamkaus premijos bei Čikagos universitete įsteigtos stipendijos, skirtos Lietuvos, Baltijos šalių ir (arba) Rytų Europos istorijos ir kultūros tyrimams, mecenatas. Iš kitos pusės, G. Gedvilą galima pristatyti kaip tą, iš kurio galima mokytis matyti pasaulį tarpdisciplininėmis akimis: atvirai, lanksčiai, integruojant, sujungiant skirtybes arba *kavoliškai*.

Neatsitiktinai Vytauto Kavolio studijų, darbo ir gyvenimo principai – atvirumas, lankstumas, tarpdiscipliniškumas², bendruomeniškumo puoselėjimas, savęs atradimas, pasinėrus į netikėtą, nepažinias sritis³ – pasirinkti kaip pagrindas kartu su G. Gedvila sumanytai ir jo šeimos fondo remiamai dėstyto vizitų programai. Ši programa skiriama išskirtinai lietuvių diasporos profesūrai, jos išminties ir patirties sklaidai Lietuvoje, dėstyto programose dėmesį sutelkiant į tarpdiscipliniškumą.

SIEKIS GRĮŽTI PRIE KAVOLIŠKO POŽIŪRIO Į MOKSLĄ IR STUDIJAS

¹ (angl. k.) *Displaced persons* – II pasaulinio karo ir pokario migrantų banga.

² Aleksandravičius E., Vytauto Kavolio Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo versija, *Darbai ir dienos*, 2021, 75, p. 96

³ Kavolis V., Nuo dailės sociologijos iki moralinių kultūrų, Vytautas Kavolis – asmuo ir idėjos, sud. R. Kavolienė, D. Kuolys, 2000, *Baltos lankos*, p. 15

V. Kavolio mokiniai ir bendražygiai dar puikiai pamena, koks buvo profesoriaus požiūris į mokslą ir studijas, kai jis 1993–1996 m. skaitydavo paskaitas Vilniaus, Vytauto Didžiojo ir Klaipėdos universitetuose, vedavo seminarus *Santaros-Šviesos* sambūriuose. Pasak istoriko Egidijaus Aleksandravičiaus, V. Kavolio paskaitose buvo laukiami visų pakopų studentai. Atitinkamai buvo skiriamos ir užduotys atsisakitymams – vieniems atvirojo tipo klausimai, kitiems – esė. Kitaip tariant, visi buvo laukiami, visiems paskaitos būdavo prieinamos, lengvai įtraukiamos į individualius studijų planus.

Literatūrologė Viktorija Daujotytė savo atsiminimuose apie V. Kavolį rašo apie profesoriaus paskaitose išreikštą atvirumą ir laisvumą idėjoms, tyrimų prieigoms. Kaip antai: „Nesu prisirišęs prie kurio vieno metodo“, „tyrinėti reikia viską, net stebuklus“⁴. Panašų požiūrį į studijas siekia atkartoti ir V. Kavolio vardo profesūros programa, vizituojančio dėstytojo studijų dalyką ar atskiras paskaitas leidžiant klausyti visų studijų pakopų studentams bei laisviesiems klausytojams, siekiant išlaikyti tarpdiscipliniškumo šerdį vizito programoje.

Anot V. Daujotytės, V. Kavolis „buvo įsitikinęs, kad interdisciplininės studijos, bent jų užuomazgos, turi būti skatinamos, palaikomos“⁵, o kalbėdamas apie tai, koks turėtų būti atkurtas VDU, profesorius pabrėžė, kad šio universiteto

⁴ Daujotytė V., Vytautas Kavolis – asmuo ir idėjos, sud. R. Kavolienė, D. Kuolys, 2000, p. 305, 306

⁵ Daujotytė V., Vytautas Kavolis – asmuo ir idėjos, R. Kavolienė, D. Kuolys, 2000, p. 307



Eunice Blavascunas paskaita Vytauto Didžiojo universitete

dėstytojai būtinai turi stengtis peržengti savo specializacijos ribas, spinduliuoti tarpdisciplinine energija, nes tik taip galima žengti su naujuoju universitetu⁶. Taigi, žvelgiant į platų šio žymaus išeivijos sociologo tyrinėjimų lauką, profesūros vizitų programoms suformuotos prioritetinės kryptys arba disciplinų jungtys, apjungiančios istoriją ir literatūrą, aplinkosaugą ir psichologiją, meną, mokslą ir technologijas ir kt.⁷. Toks auditorijų bei disciplinų persipynimas V. Kavoliui būtų, o G. Gedvilai yra visiškai natūralus. Ar natūralus mums, bandantiems idėją įgyvendinti praktikoje, reikės įvertinti iš ilgesnio laikotarpio perspektyvos.

⁶ Aleksandravičius E., Vytauto Kavolio Vytauto Didžiojo universiteto atkūrimo versija, Darbai ir dienos, 2021, 75, p. 93

⁷ „Vytauto Didžiojo universitete – Vytauto Kavolio vardo tarpdisciplininė profesūra“. Prieiga per internetą: <https://pasauliolietuviai.lt/vytauto-didziojo-universitete-vytauto-kavolio-var-do-tarpdisciplinine-profesura/>

KA, VISGI, PAVYKO ATSIEKTI?

Taip klausimą dažnai formuluoja G. Gedvila, teiraudamasis apie tai, kaip vyksta profesūros vizitai. Atsakant, turime kalbėti apie regimąją ir subtiliąją šio projekto puses.

Akivaizdi regimybė mums leidžia papasakoti, kad per vienerius metus VDU trumpalaikiams dėstyto vizitams buvo atvykę Honkongo kiniškojo universiteto (Kinija) filosofijos profesorius Saulius Geniušas, Esekso universitetą (Jungtinė Karalystė) atstovaujanti dr. Violetta Parutis, Eunice Blavascunas, Whitman koledžo Walla Walla, Vašingtone (JAV), antropologijos ir aplinkos studijų docentė bei politologijos mokslų daktaras Darius Udryas (JAV). Kiekvienas jų atnešė savosios akademinės išminties krislą, parodė savo atstovaujamos srities tarpdisciplininį veidą, dėstydami skirtingų disciplinų, įvairių pakopų studentams.

Mažiau regima, beveik šios programos užkulisuose liekanti, profesūros programos pusė: dėl abipusių pastangų gimusios idėjos, draugystės ir vis labiau į lietuvių diasporos profesūros pažinimą ir ryšio stiprinimą besiveriančios durys.

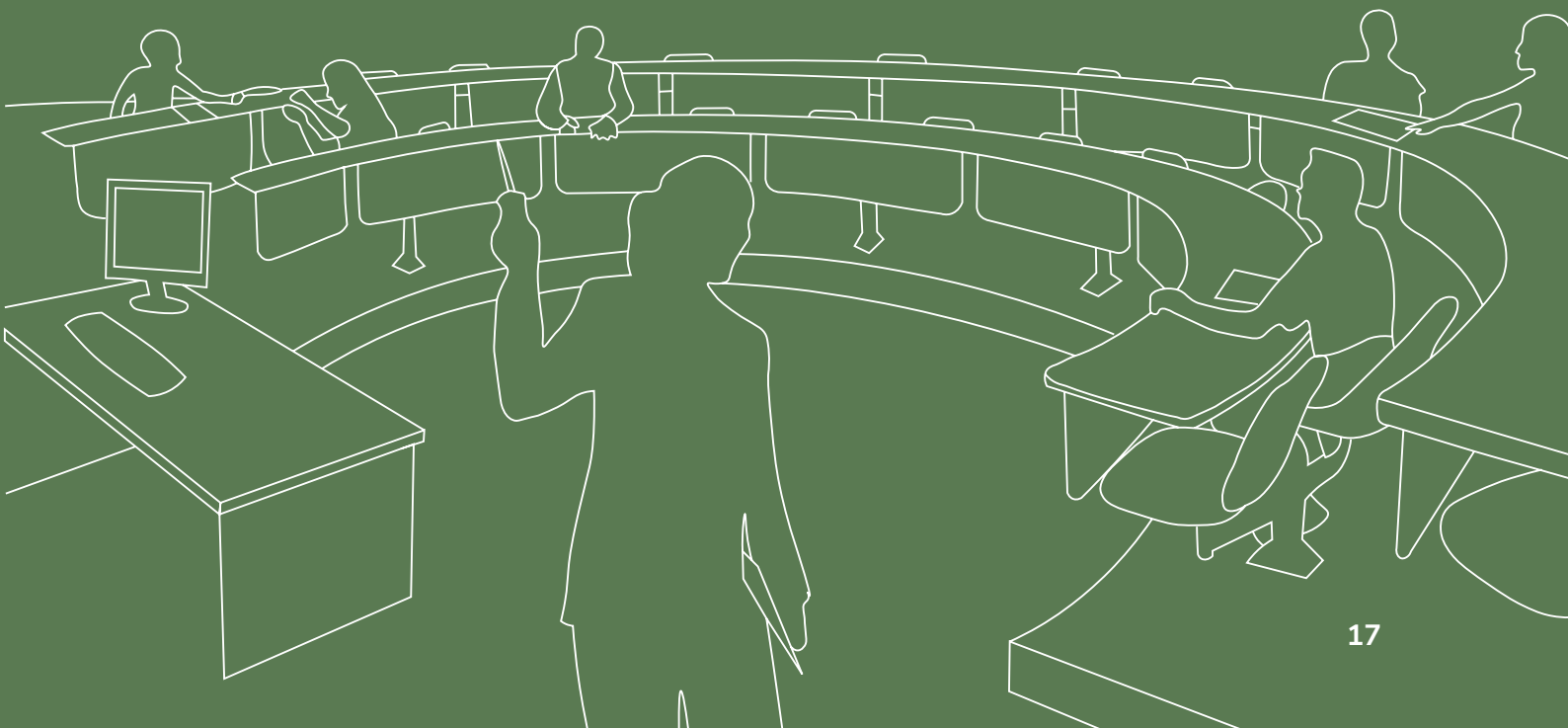
Štai S. Geniušas vizito metu kavolišku stiliumi apsilankė ir paskaitas skaitė ir savo alma mater – Vilniaus universitete; V. Parutis nuotoliniai metodologiniai apklausų rengimo seminarai sulaukė didžiulio susidomėjimo, juose dalyvavo virš 400 studentų, tyrėjų ir praktikų; E. Blavascunas, turėdama tik apytikres koordinatas, sugebėjo surasti savo prosenelių kilmės vietą, užmezgė glaudžius ryšius su VDU socialinės antropologijos centru, kuria planus sugrįžti į Lietuvą tolesniems tyrimams; D. Udrys vizito metu įsitraukė į VDU Akademinio politologų klubo veiklą, dalyvavo prof. Gintauto Mažeikio ir dr. Tomo Kavaliausko rengiamoje tinklalaidėje „Laisvai ir kritiškai“, *Santaros-Šviesos* sambūryje Kaune.

DIASPOROS MECENATYSTĖ IR AMŽINAS RŪPESTIS LIETUVA

V. Kavolio vardu pakrikštyta profesūros vizitų programa yra mėginimas į mokslą ir studijas žvelgti *kavoliškai*, pirmiausia per lietuvių diasporos akademikų išmintį ir jų patirtis. Tuo pačiu tai ir dar vienas lietuvių išeivių mecenatystės pavyzdys, kalbantis apie amžiną DP kartos rūpestį Lietuva ir jos augimu. Savo atsakomajame laiške Violetai Parutis, Gabrielius Gedvila rašė:

„Džiugu išgirsti, kad į pagelbą Lietuvai įtraukiami talentingi diasporos mokslininkai. Sudarant ateities planus su Dana nusprendėm, kad dalis šeimos resursų būtų paskirti visuomeniniam darbui. Lietuva, aišku, kaip kraštas kuriame užaugom ir gavom galimybes, turėjo prioritetą. Danai pirmai pasitraukusiai iš pasaulio, man liko pareiga tą mudviejų sutarimą vykdyti. Kavolio vardo interdisciplinarinė programa vienas iš pirmųjų projektų. Padėka mūsų visų, už Jūsų pasiaukojimą veikti Lietuvos naudai tos programos rėmuose“.

Galbūt tokia lietuvių diasporos profesūros, Pasaulio lietuvių universiteto ir remiančio fondo jungtis, sąskambis ar bendrystė, galėtų vis labiau pasitarnauti lietuvių, kaip diasporinės tautos, vaizduotės kūrimui.



Taurieji iŲeivijos Mecenatystės pavyzdŲiai

Riĉardas Jaramiĉius

Vienas tauriausių Ųimtmeĉius skaiĉiuojanĉiŲ reiŲkinių, pasiekusių ir mŲsŲ dienas, yra mecenatystė. AtsigreŲdami į istoriją, galime matyti gausybę pavyzdŲiŲ, kai mecenatŲ parama leisdavo mokslininkams ir menininkams padaryti svarbius atradimus ar sukurti išskirtinius meno kŲrinius.

Taĉiau mecenatystės fenomenas yra kur kas platesnis. Juk mecenatŲ parama daŲnai suteikdavo galimybę mokslo ir meno Ųmonėms tiesiog augti, kurti bei tobulėti. Mecenatai savo rūpesĉiu globodavo kŲrėjus ir tokiu būdu leisdavo jiems skleistis. Ųiandien vienas geriausių tokios mecenatystės ir filantropijos pavyzdŲiŲ mums, lietuviams, yra iŲeivijos lietuviŲ teikiamos stipendijos Lietuvos universitetŲ, tarp jŲ ir Vytauto DidŲiojo universiteto (VDU), studentams. Studentams kasmet įteikiamos Broniaus VaŲkelio, LiŲto ir Francoise MockŲnŲ, Vandos Daugirdaitės-Sruogienės ir Broniaus Bieliuko vardinės stipendijos. StudijŲ metais esu gavęs Broniaus VaŲkelio, LiŲto ir Francoise MockŲnŲ bei Broniaus Bieliuko vardines stipendijas, tad pats asmeniŲškai galėjau patirti ŲiŲ mecenatŲ rūpestį. Ųiame tekste norėĉiau prisiminti asmenybes, kuriŲ pagalba buvo ir yra svarbi daugybės VDU studentŲ akademiniam bei moksliniame kelyje.

BRONIAUS VAŲKELIO JAUTRUS RŲPESTIS UNIVERSITETU

2022 m. profesorius B. VaŲkelis (1922–2021 m.) bŲtŲ Ųventęs 100 metŲ jubiliejŲ. Nepaprastai simboliŲska, kad tais paĉiais metais Ųventėme ir Lietuvos universiteto (nuo 1930 m. – VDU) Ųimtmetį. GalbŲt neatsitiktinai panaŲšs likimai lėmė, kad 1993 m. B. VaŲkelis tapo VDU rektoriumi. Tiek būdamas rektoriumi, tiek eidamas

kitas pareigas, profesorius visada jautriai rūpinosi universitetu ir jo profesŲra bei studentija. 100-ŲjŲ profesoriaus gimimo metinių proga surengtame atminimo vakare savo prisiminimais apie B. VaŲkelį dalijosi jo draugai, kolegos, mokiniai ir buvę stipendininkai. Buvo dŲiugu išgirsti, kad didŲiosios B. VaŲkelio idėjos ir jo rodytas rūpestis yra gyvas daugelio su juo bendravusių ŲmoniŲ atmintyje. VDU rektorius profesorius Juozas Augutis teigė, kad B. VaŲkelis buvo vienas ryŲkiausių ŲmoniŲ universiteto atkŲrimo ir augimo etape. Jis į Lietuvą atveŲė geriausias savo patirtis ir Ųinias, kurios realizuotos universitete. Savo atvirumu ir nuoŲirdumu B. VaŲkelis traukė kitus Ųmones aplink save. Rektorius taip pat pabrėŲė aktyvŲ B. VaŲkelio ir jo Ųmonos Stasės VaŲkelienės rūpinimąsi studentŲ intelektualinio ir materialinio gyvenimo Ųlygomis. Pasak J. Auguĉio, Ųiandienos jaunam Ųmogui, besirenkanĉiam akademinį ar kultŲrinį gyvenimo kelią, B. VaŲkelis yra meilės ir pasiaukojimo universitetui bei Lietuvai pavyzdys.

Profesoriaus B. VaŲkelio rūpesĉiu nuo 1994 m. iki 2011 m. buvo išdalyta daugybė socialinių stipendijŲ, o 2011 m. įsteigta vardinė B. VaŲkelio stipendija. Profesoriaus mecenatystės ir jo rūpestis tiek man, tiek ir kitiems jauniems Ųmonėms tapo didele dovana intelektualinio ir akademinio gyvenimo pradŲioje.

LIŲTO IR FRANCOISE MOCKŲNŲ STIPENDIJA



Francoise Marie Puzyna-Mockūnas įteikia stipendiją VDU studentui Andriui Stočkūnui

Jau daugiau nei dešimtmetį kasmet VDU Socialinių ir Humanitarinių mokslų fakultetų studentams skiriama Liūto ir Francoise Mockūnų stipendija studijoms, praktikoms ir stažuotėms užsienyje. Šios stipendijos prasmė ir tikslas puikiai apibūdinti stipendijos idėjos autorės Francoise Marie Puzyna-Mockūnas žodžiuose: „Jauniems žmonėms būtina keliauti, pagyventi užsienyje, įgyti gyvenimo daugiakultūrinėje aplinkoje patirties. Tačiau tuo pat metu jie turi puoselėti lietuviybę bei skleisti Lietuvos kultūrinės vertybės, o grįžę į Tėvynę – skleisti pažangias idėjas, keisti darbo kultūrą, kurti doros principais paremtą gyvenimą“. Akademinių stažuotčių metu įgyjama patirtis, sutinkami žmonės, aplankomos mokslo institucijos – tai neįkainojama vertybė jaunam mokslininkui.

L. Mockūnas (1934–2007 m.), būdamas inžinieriumi, žurnalistu, publicistu, buvo aukščiausio lygio intelektualas, kurį domino Lietuvos istorijos ir literatūros temos. Platus išsilavinimas

leido L. Mockūnui rašyti išsamius analitinius straipsnius lietuvių išeivių kultūrinėje periodinėje spaudoje. Galiausiai, jo knygą apie Joną Deksnį „Pavargęs herojus“ būtina perskaityti kiekvienam besidominčiam pokario tema Lietuvoje. L. Mockūno darbai skatina nebijoti naujo žvilgsnio į įvairias, kartais ypač nelengvas, praeities temas, o jo intelektualinė ir visuomeninė veikla bei savęs lavinimas yra pavyzdys bei paraginimas šiandienos intelektualui.

Pažintis su Francoise Marie Puzyna-Mockūnas, kurią stipendininkai su pagarba ir nuširdumu vadina Pranute, yra nuostabi patirtis ir dovana. Dalis stipendininkų bent kartą per metus aplanko Pranutę – tai jau tapę tradicija. Mane žavi Pranutės ramybė, empatija, noras ir mokėjimas įsiklausyti bei pažinti žmogų. Tai tikro aristokrato ir tauraus žmogaus savybės. Jos gyvenimo istorijos pasakojimai tapo neįkainojamomis pamokomis man ir kitiems stipendininkams.



Stasė Vaškelienė (viduryje) su stipendiatėmis, VDU Komunikacijos prorektore Vilma Bijekiene (kairėje) ir profesore Dalia Kuiziniene (dešinėje)

BRONIAUS BIELIUKO IR VANDOS DAUGIRDAITĖS-SRUOGIENĖS PALIKIMAS

Įkvepiantis yra ir B. Bieliuko (1908–1992 m.) pavyzdys. Neretu atveju matydami žmogaus nuveiktus darbus ne visada įsigiliname arba žinome, kokios asmeninės dramos lydėdavo jo gyvenimą. B. Bieliuko istorija kalba būtent apie tai. Dėl politinių priežasčių (veiklos antinaciniame ir antisovietiniame pogrindyje) pasitraukęs į Vakarus, tuo metu jau okupuotoje Lietuvoje jis turėjo palikti savo šeimą – žmoną Elena Sriubaitę ir ketverių metų dukrą Dovilę. Profesorius Egidijus Aleksandravičius visada pabrėžia, kad B. Bieliukas gyveno labai kukliai, tačiau iš paskutiniųjų sukauptų lėšų visą laiką finansavo lietuvių bendruomenės veiklą ir įvairius visuomeninius reikalus. Aktyviai veikdamas Lietuvos laisvinimo darbe, jis visada

rūpindavosi skirtingų politinių ir ideologinių grupių tarpusavio sutarimu.¹

Sulaukęs Lietuvos Nepriklausomybės, B. Bieliukas planavo grįžti gyventi į tėvynę, tačiau dėl mirties nespėjo to padaryti. Visą savo turtą testamentu paliko Pasaulio lietuvių bendruomenės fondui (dabar – Lietuvių fondas), kuriame buvo įsteigtas Broniaus Bieliuko vardo stipendijų fondas². Lietuvoje gyvenanti B. Bieliuko dukra Dovilė Ražanskienė palaikė tėčio sprendimą ir fondo lėšos kasmet skiriamos Lietuvoje besimokančio jaunimo stipendijoms.

¹ Daiva Dapkutė, „Gyvenimas paskirtas Lietuvos išlaisvinimo darbui“, *pasauliolietuvis.lt*, 2020 m. birželio 2 d., <https://pasauliolietuvis.lt/gyvenimas-paskirtas-lietuvos-islaisvinimo-darbui/>

² Ibid.

Dar vienos stipendijos iniciatorė – istorikė, ugdytoja, pedagogė Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997 m.). Kilusi iš bajorų Daugirdų giminės, V. Daugirdaitė-Sruogienė nuo vaikystės buvo ugdoma bajoriškoje kultūroje. Gyvenime jai buvo svarbu tvirta pilietinė ir visuomeninė pozicija, išsilavinimo siekis ir susirūpinimas kitais. Didelį dėmesį savo mokslinėje veikloje skyrusi Lietuvos bajorijos temoms, V. Daugirdaitė-Sruogienė tuo tarsi siekė parodyti nepertrūkusį ryšį tarp dviejų *Lietuvų* – senosios LDK ir naujosios Vasario 16-osios. Anot E. Aleksandravičiaus, V. Daugirdaitė-Sruogienę galima įvardyti kaip vieną kilniausių Lietuvos moterų. Savo užgyventas lėšas ji taip pat paliko Lietuvos fondui, iš kurio kasmet skiriamos stipendijos.

MECENATYSTĖS PAMOKOS ŠIANDIENAI

Išėivijos lietuvių mecenatystė paliečia ir gilius bei svarbius mūsų visuomenės klausimus. Ar minėtų mecenatų pamokos įsisąmoninamos, ar persiimami gražūs rėmėjų pavyzdžiai tampa mūsų šiandienos visuomenės realybe? Atsakyti į šį klausimą vienareikšmiškai – taip arba ne – sunku. Šalyje vis dar pastebime liūdnų atvejų, kai asmens susikrautas kapitalas tampa tuščiaagarbiškumo, galios ir valdžios prieš kitus demonstravimo išraiška. Visgi, pastaruoju metu atsiranda vis daugiau gražių pavydžių,

kai universiteto alumnai patys įsteigia stipendijas ir remia tuos studentus, kurių vietoje vos prieš kelis arba keliolika metų buvo patys. Nepamirškime atvejų, kai iš privačių asmenų iniciatyvų remiamos mokslo ir meno veiklos. Tai yra gražūs ir įkvėpiantys pavyzdžiai, rodantys, kad išėivių mecenatystės tęsiamos ir dabarties Lietuvoje. Tokiu būdu formuojasi horizontali žmonių bendruomenė, kurios nariai jaučia atsakomybę vienas už kitą.

Čia ypač aktualiai suskamba be galo svarbi Vytauto Kavolio mintis, kad dažniausiai negalime atsidėkoti tiems, kurie mums padėjo, tačiau gavę, turime jausti moralinį įsipareigojimą padėti tiems, kuriems stigs dėmesio ir reikės pagalbos. Šie garsaus lietuvių sociologo žodžiai, kurie dažnai cituojami stipendijų įteikimo šventės metu, turi tapti orientyru tiek stipendininkams, tiek kiekvienam, kuris jaučia moralinę atsakomybę už bendruomenę.

Išėivijos lietuvių mecenatystės yra nuostabūs filantropijos pavyzdžiai, kurie turi įkvėpti jaunimą darbams ir skatinti jų empatiją. Stipendija yra paskatinimas žengti link užsibrėžto tikslo ir patvirtinimas, kad einama teisingu keliu. Kartu tai moralinis įpareigojimas jaunam žmogui tęsti tuos darbus, kuriuos pradėjo išėivijos mecenatai – pastebėti ir padėti tam, kam ši pagalba būtina.

Lietuvių akademinės skautijos istoriją menant

Daiva Kristina Kuzmickaitė

Pirmosios Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu veikusių lietuvių jaunimo organizacijų vaidmuo bei indėlis valstybės, mokslo ir kultūros srityse praktiškai mažai nagrinėtas ir reflektuotas.

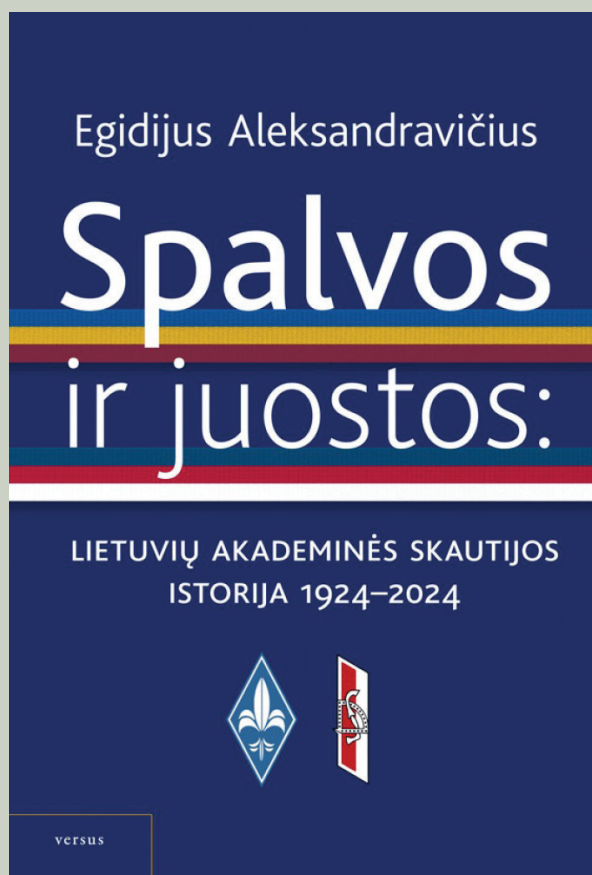
Prof. E. Aleksandravičiaus monografija – solidus leidinys, pretenduojantis ne tik užpildyti istorines skautijos, ypač akademinės, gyvavimo spragas, bet aprėpiantis ir socialinius jaunimo organizacijų bendrabūvio, pilietinių iniciatyvų, akademinio gyvenimo ir ateities perspektyvų aspektus. Ši knyga, anot Algirdo Avižienio, yra akademinės riterystės priesakų ir tvirtos draugystės, žmogiškos šilumos, puoselėtos akademinėje skautijoje, istorija. Kitaip tariant, tai istorija apie Lietuvos universiteto idėjos riterių ordiną – akademinės skautijos sąjūdį, kurio tikslas – puoselėti didžiąją Lietuvos universiteto idėją: proto jėgos ir dvasios energijos samplaiką (plg. 8 p.)

Knygą sudaro įvadas ir trys dalys: *Lietuvių akademinė skautija. 1924–1940 m., Akademinis skautų sąjūdis. 1944–1990 m., Lietuvių akademinė skautija Lietuvos prisikėlimo talkoje.*

Įvade knygos autorius skaitytoją palydi į akademinės skautijos istoriją pirmiausia aptardamas savo kaip istoriko vaidmenį, pasivadindamas svetimu, tačiau susirūpinusiu praeities įvykių priminimu ir nupasakojimu, o taip pat ir auditorijos pasirinkimą, tikėdamasis platesnio, nei vien skautų, skaitytojų rato. Ir čia pat paaiškina, kodėl – pirmosios nepriklausomybės metais pilietinių sambūrių ir asociacijų svarba, kuri reiškėsi organišku būdu ir buvo ištikta istorinių negandų: sovietinės okupacijos, karų ir emigracijos, – net ir per tris laisvės dešimtmečius neatsigavo ir nesugrįžo į buvusį veržlų ir gausų būvį. Todėl dešimt puslapių įvado skiriama pilietinės visuomenės ir

asocijavimosi dėl bendrojo gėrio teorinėms ištakoms apžvelgti. Įvadą galima pavadinti pilietinės visuomenės, su draugijų ir organizacijų veiklos savitumų bei raidos teorine santrauka (galima rasti ir A. de Tocqueville'io, N. Ferguson ir R. Putnamo idėjas, taip pat V. Kavolio, B. Kviklio bei kitų išeivijos lietuvių autorių mintis apie demokratiją, bendrąjį gėrį arba asmeninį įsipareigojimą, susiejant su šiandienos aktualijomis: posovietinių visuomenių ir senosios Vakarų demokratijos tradicijos sąlytį). E. Aleksandravičius šį koncentruotą pilietinės visuomenės teorinį sąvadą įteikia skaitytojui tarsi įrankį istoriniams klodams ir įvykiams analizuoti, prieš pakviesdamas pasinerti į akademinės skautijos sąjūdžio istorijos verpetus, kuriuose lyg raudona gija per visą tekstą išlieka ryškus *Ad meliorem!* šūkis. Ši pilietinės visuomenės ir bendrojo gėrio perspektyva skaitytojui atveria platesnį žiūros kampą ir nuteikia ieškoti ne vien tik akademinės skautijos veikimo istorinių faktų, bet ir bendrojo pilietinių organizacijų veikimo, šimtmetį aprėpiančio istorinio konteksto, įvykių priminimo ir interpretavimo. Toliau antrą įvado dalyje, apimančioje du trečdalius teksto, skaitytojas išsamiai supažindinamas su akademinės skautijos istoriniais šaltiniais – istoriografija, leidžiančia suprasti organizacijos tyrimų geografines platumas.

Pirmąją monografijos dalį atveria archyvinis dokumentas – VDU studentų skautų korporacijos Vytis sekretoriaus dailia rašyba ant firminio organizacijos blanko surašytas prašymas universiteto prorektoriumi, kuriame matomas ir



Egidijus
Aleksandravičius.
Spalvos ir juostos:
Lietuvių akademinės
skautijos istorija
1924–2024. Vilnius:
Versus, 2023. 496 p.

antspaudas. Ši ir kitos knygoje esančios nuotraukos arba kiti dokumentai padeda tarsi gyvai pamatyti analizuojamus įvykius, minimus asmenis. Pagarbus dėmesys skiriamas atributikai bei ritualams, išsamiai atskleidžiant, pvz., vėliavos vietą skautų švenčių ceremonijose: skaitai dokumento išrašą ir nejučia brėži paralelę su Senojo Testamento išrinktosios tautos Dovydo psalmėse kuriama nuotaika ir vaizdu švenčių metu, gerbiant Sandoros skrynią (114 p.).

Pirmoji monografijos dalis skirta akademinės skautijos ištakoms ir veiklai Lietuvoje nuo įsikūrimo 1924 m. iki Sovietų Sąjungos okupacijos 1940 m. (45–157 p.) aptarti. Pirmo skyriaus pradžioje autorius su skaitytoju mezga subtilių ryši, polemizuodamas apie pozityvistinės ir sovietinės marksistinės humanistikos pinkles, į kurias gali pakliūti tiek rašytojas, tiek ir skaitytojas, pažeidami laisvės ir autonomiškumo principus. Šis riteriškas gestas – kvietimas saugoti savo vidinę laisvę, kuri kviečia pažinti studentų skautų istorines ištakas ir tikėtina nuveda į asmeninį įsipareigojimą organizuotam

visuomeniniam veiksmui. Toliau E. Aleksandravičius, aptardamas istorines organizacijos aplinkybes, pastebi, kad akademinės skautijos ištakose glūdi žmogaus ir žmogiškumo paieškos. Ir, anot knygos autoriaus, šios paminėtos žmogiškumo apraiškos kyla iš skautiškų žaidimų (kuriuos pavadinčiau *Homo ludens* paradigma skautijoje) ir yra tai, ko nė patsai R. Baden-Powellis nenumatė, ir kas Lietuvoje tapo prielaida tarpti skautijai akademiniam lauke.

Šioje pirmojoje knygos dalyje skiriamas dėmesys organizacinei studentų skautų draugovės sandarai aptarti, lyginant akademikų skautų filisterių su, pvz., ateitininkų sendraugių sąjungos, įkūrimu ir optimaliu narių vienijimu bei studentų skaučių išskirtinumu organizacinėje struktūroje. Paminimas ir Stasio Šalkauskio vaidmuo organizacijai: 1926 m. jis įvardija skautų akademikų riterystės arba *žygiškumo* prigimtį, tuo tarsi pasiūlydamas priešnuodį, saugantį studentus skautus nuo šios organizacijos suvalstybinimo ir supriešinimo su kitomis, suvaržymus patiriančiomis, organizacijomis, pvz., moksleiviais ateitininkais.

Keliuose kituose šios dalies skyriuose aptariamos kai kurių iškilių akademikų skautų asmenybės, įvardijant jų kilnias vidines nuostatas saugoti bendrąjį gėrį, iškilus istorinėms grėsmėms ir kataklizmams, sugriovusiems įprastas gyvenimo sąlygas tėvynėje (tai ir A. Platerio, ir S. Kolupailos, V. Kutorgos arba dr. P. Baublio gyvenimai, kaip ir Generolo Vėtros (J. Noreikos).

Antroji solidžios apimties knygos dalis skirta akademinio skautų sąjūdžio 1944–1990 m. istorijai išseivijoje rekonstruoti (159–363 p.).

Šiandien Lietuvos žmogui, pavargusiam nuo beprasmybės ir nuobodulio, akademinės skautijos, kaip ir kitų jaunimo organizacijų, pokario ir kūrimosi svetimose šalyse patirtys bei veikla išseivijoje – skausmingos gyvenimo prasmės pamokos. Gyvenimo egzilyje misijos klausimai, į kuriuos atsakymų paieškos vedė į organizacijų veiklos bei formų adaptavimą prie laikmečio ir vietos, minimi ir analizuojami. Akademinių skautų, kaip ir kitų visuomeninių lietuvių organizacijų, veikla emigracijoje ugdė to laikmečio jaunuomenę užduočiai, kuri buvo dvisluoksnė – kokybiško gyvenimo krašte, kuriame apsisistota (pradžioje DP¹ stovyklose Vokietijoje, vėliau – ne tik Europoje, bet ir kituose žemynuose), siekis; žvilgsnis į Lietuvą ir, atsivėrus galimybei, pasiruošimas grįžti. Tai iliustruoja knygoje pateikta R. Šilbajorio laiško B. Kvikliui ištrauka: *Lietuva – degantis švyturys dar neužtemo mano sąmonėje, nežiūrint tūkstančių naujų pasaulių, atsivėrusių prieš mano akis* (246 p.).

E. Aleksandravičius šioje knygos dalyje atveria akademinių skautų genezės apraiškas DP stovyklose ir vėliau. Skautai, Lietuvoje veikę išskirtiniame valstybės prieglobstyje, išseivijoje prisiėmė tiek išseiviską, tiek ir savarankiškos brandos kelią, rikiuodamiesi į lygiavertį ryšį su išseivijos ateitininkija ir santariečiais, puoselėdami kolegišką ryšį panašiai, kaip ir jų pirmeiviai Lietuvoje (pvz., pirmoje dalyje V. Kavolio paminėti K. Binkis arba P. Dovydaitis, lankyda- vęsi vieni kitų sambūriuose ir rašę į vieni kitų leidinius). Knygoje minimas sėkmingas žurnalo *Lituanus* steigimo ir gyvavimo iki šių dienų fenomenas. Verta pastebėti, kad šio žurnalo sumanytojas ir pirmasis redaktorius buvo aktyvus

išseivijos ateitininkas dr. Vytautas Vygantas. Kita sėkminga plataus užmojo visų organizuotų lietuvių darinių veikla, aptarta šioje dalyje – *Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas*.

Organizacinės, idėjinės trintys, įsiliejimas į JAV universitetus – tai, kas akademinės skautijos narius apdovanojo naujais prasmų ir sampratų horizontais. Išseivijoje akademinių skautų lietuviškoji veikla, anot V. Kavolio pastebėjimo, *yra paprasta ir savo turiniu ribota; bet ji liepsnoja, ji šildo, ir ji vilioja* (320 p.). Kavoliškoji *degančio laužo kultūros* metafora taikliai apibūdina išseivijos skautų tuometinę tikrovę, kuri organizacijos narius iš jaukaus ir kuklaus lietuviško organizacinio bendrabūvio išvedė į universitetus ir brandaus akademiškumo laukus – *per tautiškumą į žmogiškumą* (322 p.).

Antroji knygos dalis baigiama akademinių skautų išseivystės chronologija.

Trečiąją dalį *Lietuvių akademinė skautija Lietuvos prisikėlimo talkoje* (365–476 p.) knygos autorius skiria akademinių skautų misijai, rengtai pervežti iš išseivijos į Lietuvą, apžvelgti. Ši dalis koncentruotai supažindina su vėlyvąja organizacijos raida ir akademikų skautų darbais tiek Lietuvai atgimti, tiek Vytauto Didžiojo universitetui atkurti, tiek ir skautijai gimtojoje šalyje atkurti bei stiprinti. Organizacijos narių, išseivijos ir Lietuvos, santykių dinamika skleidėsi nevienareikšmiškai. Turint omenyje sovietmečiu sukeltą alerginę reakciją bet kokiai organizuotai ir darniai veiklai, struktūrai arba taisyklėms, naujų narių telkimas ir ugdymas akademiniams skautams, kaip ir kitoms atsikuriančioms organizacijoms, buvo nemenkas iššūkis.

Pabaigoje būtų nepadoru nepaminėti autoriaus kalbos manieros ir žodyno įvairiapusiškumo, pasigendamo šiandienos sausuose, o padažniai ir skurdžiuose moksliniuose bei žurnalistų tekstuose. Tad monografija vertinga ne tik istorikams, socialinių mokslų atstovams, bet ir kalbininkams.

Ir paskutinis pastebėjimas, apie kurį užsiminiau pradžioje – tai E. Aleksandravičiaus, kaip istoriko, pramankštinusio plunksną akademinės skautijos praeities gyvenimo puslapiuose, laikysena – siekis palikti laisvę tiek skautams, tiek platesnio rato skaitytojams, kad patys mąstyty, daryty išvadas ir

¹ II Pasaulinio karo pabėgėliai, angl. k. displaced persons.

(apsi)spręstų, kokiai visuomeninei iniciatyvai įsipareigoti, nes laisvė leidžia rinktis tai, kas duoda daugiau gyvenimo ir gėrio. Ir ši autorius laikysena primena iškilios amerikiečių antropologės B. Myerhoff² studiją apie Ukrainos ir kitų rytų Europos šalių kilmės žydų gyvenimą Kalifornijoje. B. Myerhoff vis labiau susipažindama su jų patirtimis pati tarsis sugrįžo į savo gimties tautą, o taip pat ir į savo žydiškąjį paveldą. Pabaigus skaityti *Spalvas ir juostas*, lydi jausmas, kad autorius nėra vien šaltas mokslininkas, virtuoziskai pristatantis akademinės skautijos gyvavimo šimtmetį. Žymiai daugiau. Iš knygos puslapių, iš sakinių galima justti pagarbą, palankumą ir sveiką skepticizmą rašytojo, kuris nuo pradžių nesigina savo laikysenos, tačiau šioje kelionėje vis labiau tampa *savu*, panašiai kaip B. Myerhoff. Akademinų skautų veiklos kasdienybėje ieškoma išminties, kuri tampa

² Myerhoff, B. *Number Our Days*. A Touchstone Book: NY, 1978.

ties organizacijos, tiek ir krašto, kuriame išlaikoma, gyvybe, išgyvenimo gyvybingumu (14 p.). Jei B. Myerhoff leidžia gyviesiems kalbėti už save, tai monografijos apie akademinius skautus autorius tuos *Homo narrans* pasakojimus pargrąžina į buvusių skautijos veikėjų lūpas ir į istorinį kontekstą, su juo išsamiai supažindina skaitytoją, nebūtinai istoriką, kad dar labiau išryškintų naratyvo prasmų spalvas bei reikšmę Lietuvos visuomenei ir akademinėi bendruomenei.

Organiškai besimezgantis akademikų skautų tinklas Lietuvoje, įgavęs savitą eigą ir apimtį, šiandienos visuomenei liudija apie perimtą iš išeivijos organizacijos tradicijų ir idealų estafetę. Linkėtina, kad pilietinių organizacijų audinys Lietuvoje plėstųsi, gilėtų ir tankėtų, perimdamas iš akademinių skautų tiek *Homo ludens*, tiek ir riterystės pamokas bei principus, kurių taip seklu šandienos akademiniuose sluoksniuose.



Vakaro dainos: Akademinių skautų sąjūdžio stovykla prie Detroito, 1958 m. Trečia iš kairės – Dalia Tallat-Kelpšaitė, šešta – Gražina Musteikytė, šalia jos – Algirdas Avižienis. VDU AAIA nuotrauka

Svarbiausios VDU pasaulio lietuvių universiteto veiklos

RYŠIAI SU LIETUVIŲ DIASPOROS AKADEMINE IR INTELEKTUALINE BENDRUOMENE

2019 m. lapkričio 14–16 d. Lietuvos Respublikos Seimui 2019 m. paskelbus Pasaulio lietuvių metais, Vytauto Didžiojo universitetas kartu su Pasaulio lietuvių bendruomene, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija ir Lietuvių fondų surengė **XVI Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumą**. Vytauto Didžiojo universitete, Kaune, vykęs renginys buvo jubiliejinis. Jis tęsė prieš 50 metų (1969 m., Čikagoje, JAV) prof. Algirdo Avižienio ir bendraminčių pradėtą mokslo ir kūrybos simpoziumų tradiciją.

2022 m. spalio 27–29 d. Vytauto Didžiojo universitete vyko **VDU Pasaulio lietuvių universiteto (PLU) simpoziumas**. Įkvėptas 1969 m. JAV lietuvių bendruomenėje gimusios Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumų tradicijos ir siekdamas įprasminti Lietuvos universiteto 100-metį, VDU kvietė Lietuvos ir pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos atstovus diskusijoms apie Lietuvos universiteto tradicijos reikšmę Lietuvai ir lietuvių išeivijai, apie pandemijos bei karo prieš Ukrainą poveikį studijoms universitete, pasaulio lietuvių mokslui, menui ir kūrybai.

VYTAUTO KAVOLIO TARPDISCIPLININĖS PROFESŪROS VIZITAI

V. Kavolio tarpdisciplininė profesūra – tai programa, skirta kviestinių lietuvių diasporos dėstytojų vizitams Vytauto Didžiojo universitete. Ja siekiama stiprinti tarpdisciplininį požiūrį studijų programose ir ryšius su lietuvių diasporos akademine bendruomene. Vizitus remia Lietuvių fondo Danos Gedvilienės fondas.

2022 m. spalio 17–29 d. Honkongo kiniškojo universiteto filosofijos profesorius **Saulius**

Geniušas dėstyto vizito metu aptarė kaip fenomenologinė filosofija ir fenomenologinis metodas gali būti naudojami analizuojant įvairius fenomenus: muziką, skausmą, karą, žmogaus ir gyvūno būtį. Paskaitos buvo skaitomos filosofijos, istorijos ir antropologijos studentams.

2022 m. spalio 19–26 d. paskaitų ciklą Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių ir Humanitarinių mokslų fakultetų visų pakopų studentams skaitė migrantologė, Socialinių ir ekonominių tyrimų instituto (Esekso universitetas, Jungtinė Karalystė) tyrėja **dr. Violetta Parutis**. Paskaitose ji aptarė įvairių interviu metodų technikas ir praktinio taikymo galimybes. Spalio 18 d. dr. Parutis surengė seminarą „*[I would leave again] only over my dead body!*“: *Return or double return migration among Lithuanian and Polish (re)migrants*“, skirtą grįžtamajai migracijai.

2023 m. kovo 17–23 d. VDU studentams ir visuomenei paskaitas skaitė Whitmano koledžo (JAV) antropologijos ir aplinkos studijų docentė **Eunice Blavascunas**. Ji susitiko su universiteto bendruomene, lankėsi VDU Botanikos sode, Lietuvių išeivijos institute bei Valdo Adamkaus bibliotekoje-muziejuje. Po 20 metų trukusių tyrinėjimų Belovežo girios Lenkijoje konflikto, kuriame dalyvavo miškininkai, nacionalinio parko darbuotojai, ekologijos aktyvistai, vietos žmonės ir biologai, E. Blavascunas pasidalijo įžvalgomis apie tai, kaip mąstyti lyginamosiomis perspektyvomis, ypač kai dirbama organizacijose, kuriose dominuoja tvirtas ir istorinis supratimas apie tai, kas geriausia gamtai.

2023 m. balandžio 17–28 d. politologas dr. **Darius Udrys** skaitė paskaitas VDU Politikos mokslų ir diplomatijos bei Humanitarinių mokslų fakultete. Politikos mokslų studentams skirtame kurse „Liberalizmas ir jo kritika“ buvo apžvelgta liberalios politikos praktinė ir teorinė

evoliucija, jos istoriniai ir šiandieniniai iššūkiai bei alternatyvos. D. Udrys savo paskaitose taip pat aptarė pilietinę visuomenę ir demokratiją Vidurio Rytų Europoje.

2023 m. lapkričio 13–23 d. Vytauto Didžiojo universitete viešėjo Argentinos Katalikiškojo universiteto ir Buenos Airių miesto universiteto dėstytojas **dr. Martín Parselis**, dirbantis technologijų ir visuomenės srityje. M. Parselis skaitė paskaitas Humanitarinių mokslų, Menų, Socialinių mokslų ir Informatikos fakultetuose. Lapkričio 17 d. mokslininkas dalyvavo konferencijoje „Dirbtinis intelektas ir švietimo ateitis“, kurioje pristatė pranešimą „Technological culture and education“.

DIASPORINĖS VAIZDUOTĖS UGDYMAS

2018 m. surengtas diskusijų ciklas, skirtas Lietuvos šimtmečiui paminėti. Diskusijose dėmesys skirtas lietuvių diasporos ateities vaizduotei, Pietų Amerikos lietuvių, kelti klausimai – ar gerai suprantame išeivijos bangų skirtumus ir koks pasaulio lietuvių supratimas ugdomas Lietuvos mokyklose. Dvi diskusijos, organizuotos kartu su Pasaulio lietuvių jaunimo sąjunga, kvietė apmąstyti, kas šiandien yra pasaulio lietuvių jaunimas, kokia yra sąjungos misija ir kokius iššūkius šiandien ji patiria? Diskusijoje, rengtoje kartu su Jungtinės Karalystės lietuvių jaunimo sąjunga, diskutuota apie pokyčius Jungtinės Karalystės jaunimo veiklose.

2018 m. išleista studija „Lietuvių jaunimas Jungtinėje Karalystėje: grįžimo į Lietuvą nuostatos“, kurioje pristatomas Jungtinės Karalystės lietuvių jaunimo reemigracijos nuostatų tyrimas. Pagrindinis tyrimo tikslas – apžvelgti Jungtinės Karalystės lietuvių jaunimo grįžimo į Lietuvą nuostatas, stengiantis išsiaiškinti, kas skatina sugrįžti ir kas nuo tokio sprendimo sulaiko. Tyrimą vykdė Jungtinės Karalystės lietuvių jaunimo sąjunga ir Vytauto Didžiojo universitetas.

Nuo 2019 m. VDU Pasaulio lietuvių universitetas kasmet kviečia Lietuvos ir užsienio lituanistinių mokyklų mokytojus įgyvendinti neformalią diasporinio ugdymo programą. Tai programa skirta lietuviškosios tapatybės stiprinimui, ugdant vaiko gebėjimą tapti savo

šaknų tyrėju, sieti didžiuosius ir mažuosius pasakojimus, esmingai svarbius formuojantis tautinei tapatybei, suvokti lietuvių pasklidimo pasaulyje istoriją ir šiandieninę lietuvių diasporos situaciją.

Sėkmingai ne vienerius metus VDU studentams dėstomas „Pasaulio lietuvių istorijos“ kursas kiekvienų metų vasario mėnesį atveriamas plačiai auditorijai – visiems besidomintiems arba norintiems domėtis lietuvių, įsikūrusių už Lietuvos valstybės ribų, istorija. Studijų metu nagrinėjamos lietuvių migracijos ir gyvenimo plačiame pasaulyje aplinkybės atsiremia į platų temų lauką, kuriame kartu gali skleistis ir asmeninės paties studijuojančiojo ar jo artimiausios aplinkos istorijos. Paskaitose aptariamos tokios temos, kaip globalios Lietuvos erdvės, pasaulio diasporos ir lietuviai amžinajame tautų kraustymesi bei ekonominė emigracija iš Lietuvos 1920–1940 m., masinės emigracijos iššūkiai po 1990 m. Dalyko dėstytojai – dr. Egidijus Balandis ir prof. Egidijus Aleksandravičius.

Nuo 2021 m. Vytauto Didžiojo universitetas kiekvieną spalio mėnesį skelbia lietuvių diasporos mėnesiu ir kviečia skirti dėmesio lietuvių diasporos istorijai, bendruomenių, lituanistinių mokyklų veiklai bei diasporos jaunimui aktualioms studijoms Vytauto Didžiojo universitete. „Spalis – lietuvių diasporos mėnuo“ – tai renginių ciklas, apjungiantis VDU, kitų organizacijų, institucijų ir pavienių mokslo ir kūrybos atstovų iniciatyvas, susijusias su lietuvių diasporos tematika.

2021 m. spalio 21 d. VDU įvyko Pasaulio lietuvių bendruomenių forumas. Vytauto Didžiojo universitetas savo erdvėse diskusijoms sukvietė pasaulio lietuvių bendruomenių narius, akademikus, politikus, Lietuvos mokyklų mokytojus ir moksleivius, pasaulio lietuvių vienijančių Lietuvoje veikiančių organizacijų atstovus bei visus siekiančius geriau pažinti lietuvių diasporos pasaulį. Forumą organizavo Pasaulio lietuvių bendruomenė kartu su VDU ir Draugija pasaulio lietuviams pažinti.

LITUANISTINIS UGDYMAS

Kiekvieną vasarą Vytauto Didžiojo universitete organizuojamos intensyvios lituanistinės

studijos, į kurias kviečiami užsienio lietuvių mokytojai, dirbantys lituanistinėse mokyklose užsienyje su ikimokyklinio, mokyklinio amžiaus vaikais ir (arba) suaugusiais. Į studijas taip pat kviečiami Baltistikos centrų ir Lituanistinių centrų dėstytojai. Lituanistinės studijos vyksta nuotoliniu ir kontaktiniu būdu.

Nuo 2021 m. kiekvieną kovo mėnesį rengiamas Lituanistinio ugdymo forumas. Renginiu siekiama atkreipti Lietuvos visuomenės ir užsienio šalyse gyvenančių tautiečių dėmesį į lituanistinio švietimo užsienio šalyse svarbą.

Svarbus forumo tikslas – kad kuo daugiau lietuvių vaikų ir jaunimo, gyvenančių užsienyje, galėtų mokytis lietuvių kalbos, tad renginyje diskutuojama apie paramą lituanistinėms mokykloms, lietuvių kalbos prestižo didinimą, lituanistinio ugdymo ir dvikalbystės mitymus. Forumą organizuoja Vytauto Didžiojo universitetas, Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, Užsienio reikalų ministerija, Seimo narė Dalia Asanavičiūtė, Pasaulio lietuvių bendruomenės švietimo komisija, Lituanistinių mokyklų asociacija.

Parengė Gerda Pilipaitytė



VDU Pasaulio lietuvių universiteto simpoziumas Kaune 2022 m.

Iš kairės: Indrė Čuplinskas, Ann Senn, Daiva Kristina Kuzmickaitė, Ilona Strumickienė